

Szkoła podstawowa, klasa VIII

Szkoła ponadpodstawowa

ZAJĘCIA BIBLIOTECZNE,

JĘZYK POLSKI

Scenariusz zgodny z podstawą programową

(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 2 marca 2018 r.)

Scenariusz z wykorzystaniem nowych mediów i pracy w grupach (90 min)

Jak sztuka inspiruje sztukę. O inspiracjach i plagiatach

Opracował: dr Maciej Dowgiel

Uznanie autorstwa. Użycie niekomercyjne. Na tych samych warunkach. 4.0 Międzynarodowe

Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

creativecommons.org

Scenariusz lekcji powstał w ramach
Społecznej kampanii edukacyjnej Legalna Kultura

Dofinansowano
ze środków
Ministra Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Cele lekcji:

Uczniowie i uczennice wiedzą, że dzieła sztuki prowadzą ze sobą nieustanny dialog, inspirując się wzajemnie. Odróżniają jednak inspirację od plagiatu.

Uczeń/uczennica:

- poznaje dzieła kultury: powieść *Bezcenny* Z. Miłoszewskiego, malarstwo P. Bruegla, wiersz W. Szymborskiej *Dwie małpy Bruegla*;
- doskonalą umiejętność analizy i interpretacji dzieł sztuki;
- dostrzeże sposoby, w jaki tekst kultury ze sobą rozmawiają;
- postrzeże sztukę holistycznie;
- wie, że różne dziedziny sztuki mogą inspirować się tymi samymi motywami, postaciami itd.;
- zna sposoby wzajemnej inspiracji różnych gałęzi sztuki;
- wie, jaka jest różnica między plagiatem a inspiracją.

Metody:

- Pogadanka
- Mapa myśli
- Projekcja
- Ćwiczenia interpretacyjne
- Zadanie twórcze

Środki dydaktyczne:

- Komputer z dostępem do internetu
- Projektor/telewizor
- Wydrukowane załączniki
- Wydruki obrazów i kartki z nazwami gatunków literackich (do pracy w grupach)

Szkoła podstawowa, klasy VII-VIII

Język polski

I. Kształcenie literackie i kulturowe

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju;
- 6) zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej funkcje;
- 7) określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji;
- 8) określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich;
- 9) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji;
- 10) wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze;
- 11) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 2) porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- 3) interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia);
- 6) określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 2) gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi;
- 4) wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych;
- 6) przeprowadza wnioskowanie jako element wywodu argumentacyjnego.

IV. Samokształcenie. Uczeń:

- 1) rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji;

- 2) rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania;
- 6) rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy;
- 8) rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

Szkoła ponadpodstawowa

Język polski

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny.

Zakres rozszerzony

- 1) odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;
- 6) rozpoznaje w utworach literackich konwencje: baśniową, oniryczną, turpistyczną, nadrealistyczną, postmodernistyczną;
- 7) określa przemiany konwencji i ich przenikanie się w utworach literackich; rozpoznaje odmiany synkretyzmu (rodzajowego, gatunkowego) oraz interpretuje jego znaczenie;
- 10) rozumie pojęcie parafrazy, parodii i trawestacji, wskazuje ich wzorce tekstowe; wykorzystuje te pojęcia w interpretacji utworu literackiego;
- 11) porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;
- 12) rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki.

Zakres rozszerzony

- 2) wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki;
- 4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;
- 5) rozpoznaje i charakteryzuje główne style w architekturze i sztuce;
- 7) zna pojęcie syntezy sztuk, rozpoznaje jej cechy i ewolucję od romantyzmu do współczesności.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów.

IV. Samokształcenie.

- 1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
- 2) porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
- 6) wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi.

Przebieg lekcji:

Zajęcia rozpoczynają się od rozmowy na temat celu sztuki. Początek może być okazją do przypomnienia sobie wiadomości na ten temat lub poruszeniem tego problemu po raz pierwszy. Uczniowie i uczennice mogą swobodnie wypowiadać się na temat oraz stworzyć coś w rodzaju małej mapy myśli. Warto, aby nauczyciel zastanowił się wraz z uczestnikami i uczestniczkami, jak różne dziedziny sztuki wpływają na siebie.

Nauczyciel rozpoczyna część zajęć, w której mowa będzie o tym, jak malarstwo inspiruje literaturę. Dobrym przykładem wykorzystania motywu dzieła sztuki jest powieść Zygmunta Miłoszewskiego pt. *Bezcenny*, w której zaginiony obraz Rafaela pt. *Portret młodzieńca* stał się motorem napędowym akcji sensacyjno-kryminalnej. Zarys tej akcji przedstawia nauczyciel lub prosi, aby zrobił to wybrany uczeń/wybrana uczennica (dwa tygodnie przed lekcją należy wybrać osobę, która przeczyta książkę i przygotuje np. prezentację na jej temat). Należy pamiętać, że „streszczenie” wątków nie powinno zdradzać zakończenia fabuły powieści i zachęcać do samodzielnej lektury tekstu.

Nauczyciel przypomina, że obraz może być również doskonałą okazją do refleksji i dzieli klasę na zespoły. Każda grupa otrzymuje wydruk obrazu Pietera Bruegela *Dwie Małpy* (Załącznik nr 2). Zadaniem zespołów jest opisanie własnymi słowami dzieła oraz próba jego interpretacji. Po wykonaniu tej części każda grupa otrzymuje tekst wiersza Wisławy Szymborskiej *Dwie małpy Bruegla* (Załącznik nr 1). Zadanie polega na dokonaniu interpretacji wiersza i porównaniu jej z tą, którą uczniowie i uczennice wymyślili na początku ćwiczenia. Wnioski z

tych części zostają zapisane na tablicy, podobnie jak wszystkie pomysły interpretacyjne. Nauczyciel zwraca uwagę, że wszystkie tropy interpretacyjne są równoważne, mają swoją wartość i znaczenie, a każdy obraz może być inspiracją do stworzenia innego, autonomicznego tekstu kultury.

Inną formą inspiracji jest pewnego rodzaju „wejście w obraz” i próba odtworzenia go w innej materii sztuki. Przykładem godnym pokazania uczniom i uczennicom może być film Lecha Majewskiego pt. *Młyn i krzyż*. Jeżeli jednak nie ma czasu na pełną projekcję, choć warto do niej zachęcić, można ograniczyć się do odtworzenia zwiastuna filmu dostępnego na profilu dystrybutora na portalu YouTube: [tiny.pl/tsdsj¹](https://tiny.pl/tsdsj1) oraz fragmentu opublikowanego na profilu Ninateka.pl: [tiny.pl/tsdsv²](https://tiny.pl/tsdsv2). Następnie wyświetla obraz Petera Bruegla *Droga krzyżowa* (Załącznik nr 3) i krótko omawia główne wątki filmowe, które połączone zostały z wątkami postaci na obrazie renesansowego twórcy. Kolejnym etapem jest wyświetlenie obrazu Petera Bruegla pt. *Walka karnawału z postem* (Załącznik nr 4). Każda grupa (można pozostawić te, które pracowały w poprzednim ćwiczeniu lub wybrać nowe) ma za zadanie wybrać sobie jakąś grupę postaci na obrazie i stworzyć ich historię, opowiedzieć o nich tak, jakby byli autentycznymi ludźmi. Po wykonaniu ćwiczenia nauczyciel spisuje pomysły na tablicy i prosi całą klasę o wspólne wymyślenie sposobów, w jakie można połączyć wszystkie wątki.

Ostatnie, podsumowujące ćwiczenie to także praca w grupach. Zespoły losują różne obrazy wybrane i wydrukowane wcześniej przez nauczyciela. Mogą one dotyczyć np. epoki omawianej aktualnie na zajęciach, być połączone tematem, motywem, typem postaci lub w żaden sposób się ze sobą nie łączyć. Tu wybór pozostawiamy nauczycielom. Dobrze jednak, aby były one różnorodne, np.: scena rodzajowa, portret, martwa natura, obraz przyrody, impresja, abstrakcja. Następnie każda grupa losuje również zapisany na kartce jeden gatunek literacki, np. opowiadanie, sonet, ballada, oda itd. Obraz ma być inspiracją do stworzenia dzieła w wylosowanym gatunku. Tym razem to uczniowie stają się twórcami. Treść obrazu może być wykorzystana w fabule, może być motywem, autorzy mogą ożywić postaci na obrazie, mogą snuć refleksje itd. Decyzja należy tu do uczniów i uczennic. Po wykonaniu ćwiczenia grupy prezentują wyniki swojej pracy i dzielą się refleksjami na temat tego, czy

¹ youtube.com/watch?v=tgEx6ClbnEc

² youtube.com/watch?v=L12OU5Oath0

trudno być twórcą.

Przedostatnim elementem zajęć może być krótka pogadanka na temat różnicy pomiędzy interpretacją a plagiatem. Ważne, aby uczniowie zrozumieli, że czasami między nimi jest subtelna różnica.

Przypomnijcie, że utwór inspirowany to w uproszczeniu taki, który powstał w wyniku impulsu psychicznego, jaki zrodził się u Twórcy, w wyniku obcowania z cudzym dziełem. Utwór ten może nawiązywać do stylu, postaci, klimatu czyjegoś utworu, nie mniej jednak nawiązania te nie mogą mieć charakteru dominującego. O charakterze dzieła inspirowanego decydować będą jego własne, indywidualne elementy, a nie te zaczerpnięte z cudzego utworu. Tzw. plagiatem będzie zaś przejęcie cudzego utworu w całości bądź jego nieznaczną modyfikacją, która pozbawiona jest cech twórczych.

Więcej na temat utworu inspirowanego oraz innych rodzajów dzieł pozostających w związku z cudzą twórczością można dowiedzieć się tutaj: tiny.pl/tbtbc.

Na zakończenie zajęć zaprosz uczniów i uczennice do wspólnego uczestnictwa w teście Kahoot! — tiny.pl/tbtz2

Proponowana bibliografia:

- Lech Majewski, Michael Francis Gibson, *Bruegel. Młyn i Krzyż*, wyd. Bosz, 2010.
- Adam Dziadek, *Obrazy i wiersze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2011, tiny.pl/tsdv2.

Załączniki:

Załącznik nr 1

Wisława Szymborska, *Dwie małpy Bruegla*

z tomu *Wołanie do Yeti*, wyd. Znak, 2017.

Tak wygląda mój wielki maturalny sen:

siedzą w oknie dwie małpy przykute łańcuchem,

za oknem fruwa niebo

i kąpie się morze.

Zdaję z historii ludzi.

Jąkam się i brnę.

Małpa, wpatrzona we mnie, ironicznie słucha,

druga niby to drzemie –

a kiedy po pytaniu nastaje milczenie,

podpowiada mi

cichym brzqkaniem łańcucha.

Załącznik nr 2

Pieter Bruegel, *Dwie małpy*, 1562

Źródło: Wikimedia Commons

Załącznik nr 3

Peter Bruegel, *Droga krzyżowa*, 1564

Źródło: Wikimedia Commons

Załącznik nr 4

Peter Bruegel, *Walka postu z karnawalem*, 1559.

Źródło: Wikimedia Commons

